

сари йўналиши ва самарали бўлиши учун логопед, психолог, дефектолог ўқитувчиларнинг ва оммавий ўқув муассасаларнинг педагогларининг, махсус тайёргарлиги зарур, ҳамда интеграциянинг ҳуқуқий масалаларини ишлаши лозим [3]. Юқорида айтилгандек, эшитишда нуксони бор болаларни бизнинг жамиятимизнинг қабул қилиш тайёргарлиги – интеграцион таълим

олишда катта аҳамиятга эга. Ҳамма қийинчиликларга қарамай бундай мактабларнинг очилиши ва ривожланиши нафақат ривожланишида нуксони бор болаларга катта фойда келтиради, балки соғлом болалар ҳам бундай шароитда меҳрибон ва олижаноб бўлиб ўсадилар.

Адабиётлар

1. Образовательная интеграция и социальная адаптация лиц с ограниченными возможностями: пособие для учителей, психологов и родителей детей с ограниченными возможностями / А.Н. Коноплева (и др.); науч. ред. Т.Л. Лещинская. – Мн.: 2005. – С. 25.
2. "Социальная адаптация и интеграция детей с нарушениями слуха". Сост. Астафьева В.М. -М.: АПК и ПРО, 2000. –С. 43.
3. Миронова Э.В., Шматко Н.Д. "Интеграция детей с нарушенным слухом в дошкольные учреждения общего типа". Дефектология. 1995. № 4.- С. 11.

РЕЗЮМЕ

Ушбу мақолада эшитишда нуксони бор болаларнинг ижтимоий муҳитга мослашиши ҳақида фикр юритилди. Мақолада мактабгача ёшдаги эшитишда нуксони бўлган болалар учун муносиб шарт – шароитларни яратиш бўйича сўз юритилди. Боғчада бундай болалар билан эшитиш қобилитини ривожлантириш ва оғзаки нутқини ўстириш бўйича махсус коррекцион ишлар олиб борилиши таҳлил этилган. Мақолада мактабгача ёшдаги қар болаларнинг ахлоқий тарбиясига ҳам катта эътибор берилди. Эшитишда нуксони бор болалар учун дўстона муносабатлар, биргаликда бажарилган ишлар, қувноқ ўйинлар ижтимоий мослашишнинг хусусиятлари тўғрисида тўхтаб ўтилган.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящается вопросам работы с детьми со слуховым дефектом. Подчеркивается, что необходимо создать приемлемые условия для детей. Эффективной является коррекционная работа со способными детьми со слуховым дефектом в садах и обучение устной речи. В развитии умственных способностей большую роль играют создание доброжелательной атмосферы и применение веселых игр.

SUMMARY

The article is devoted to the issues of work with the children with auditory defect. The author emphasizes that it is necessary to create good conditions for the children. In kinder gartens it's effective to conduct the correction work with the children with auditory defect and teaching a spoken language. The comfortable friendly atmosphere and use of merry games play a great role in the development of mental abilities.

ҚОРАҚАЛПОҒИСТОНДА ЎЗЛУКСИЗ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА ПЕДАГОГИК ФИКРЛАРНИНГ РИВОЖЛАНИШИ

Т.Т.Утебаев - катта илмий ходим-изланувчи

Е.К.Алламбергенов – мустақил изланувчи

Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институту

Таянч сўзлар: ҳуқуқий таълим самарадорлигини ривожлантириш, ўзлуксиз таълим тизими, таълим ислохоти, педагогик фикрлар, тарбия назарияси, шахсга йўналтирилган таълим, таълимни модернизациялаш.

Ключевые слова: повышение эффективности обучения учащихся с юридическим образованием, система непрерывного образования, реформа образования педагогика, педагогические мысли, теория воспитания, образование, направленное на личность, модернизация образования.

Key words: improvement of the effectiveness of education system in law continuous education system reforms of education, pedagogics, pedagogical ideas theory of education, education directed to the personality, modernization of education.

Жамиятимизнинг барча соҳаларида амалга оширилаётган ислохотлар натижасида мамлакатимиз юксак ривожланишни бошидан кечирмоқда. Зеро, мустақиллик туфайли Ўзбекистон Республикаси инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қиладиган демократик, ҳуқуқий давлат ҳамда фуқаролик жамиятини барпо этиш, бозор муносабатларига асосланган иқтисодиётни шакллантириш, миллий кадриятларни тиклаш, уни умуминсоний кадриятлар билан муштарак равишда ривожлантириб, жаҳон ҳамжамиятига қўшилиш йўлини танлади ҳамда унга изчиллик билан амал қилиб келмоқда.

Мазкур ислохотларнинг самарадорлиги, аввало, халқимиз маънавиятининг тикланиши, бой тарихий меросимизнинг чуқур ўрганилиши, анъаналаримизнинг сақланиши, маданият, санъат, фан ва таълим ривож, замонавий фан-техника билан қуролланган малакали мутахассис кадрлар тайёрлаш билан боғлиқ ҳолда амалга оширилди.

1997 йил 29 августда Олий Мажлиснинг IX сессиясида қабул қилинган Ўзбекистон Республикасининг "Таълим тўғрисида"ги қонуни ва "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури"нинг ҳаётга татбиқ этилиши таълим соҳасида давлат сиёсатини амалга оширишнинг стратегик асоси сифатида юқори малакали, рақобатбардош мутахассислар тайёрлаш тизimini ривожлантириш, маънавий бой, эркин, ижодий фикрлайдиган шахсни шакллантиришга қаратилган эди. Ана шу талаб асосида педагогика фани ва амалиёти олдида ҳам қатор муаммолар қўйилди. Мазкур муаммоларга кадрлар тайёрлаш мазмуни ва тузилмасини янгилаш, маориф, фан, техника, технология, иқтисод, маданият соҳаларида республикамиз ва хорижда эришилган ютуқлар асосида уни қайта қўриб чиқиш; таълим тизimini ислох қилиш, унинг муттасил, изчил ривожланиб боришига эришиш, давлат таълим стандартларини яратиш, таълим тизimini, илм-фан, ишлаб чиқаришга турли соҳалар бўйича кадрлар тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш механизмини ишлаб чиқиш, ўқувчи-ёшларни миллий истиқлол ғояси ва мафкураси асосида тарбиялашни амалга ошириш, ўзлуксиз таълим тизimini ўқув-услубий жиҳатдан методик таъминотини яратиш, ўқув жараёнига илғор педагогик технологияларни жорий этиш ва ахборот технологиялари билан таъминлаш, янги педагогик ва ахборот технологияларини қўллаш, баркамол шахс

тарбиясига доир психологик-педагогик тадқиқотлар олиб бориш, таълим сифатини баҳолаш тизimini яратиш "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури"да алоҳида кўрсатиб ўтилган эди.

Қорақалпоғистон Республикасида ҳам мазкур муаммоларни ҳал этишда муҳим ишлар амалга оширилди, янги интилишлар, педагогик қарашлар юзага келди.

Чунки тараккиёт тақдирини маънавий етук, замонавий билимлар ва мураккаб технологияни эгаллаган, иродаси бақувват, иймони бутун, теран фикрлайдиган, юксак салоҳиятли инсонлар ҳал этади. Бунинг учун асосий омил-фан, техника, маданият, маърифат, таълим-тарбия, ижтимоий-иқтисодий муносабатлар борасидаги янгилик ва ютуқлар, жаҳон мамлакатлари тажрибаларини кенг қўламда ўрганиш, ривожлантириш ва ҳаётга жорий этишдир.

Маълумки, демократик ҳуқуқий давлат қуриш йўлидаги энг дастлабки ва энг муҳим қадам Конституцияни ўрганиш ҳамда уни ҳаётга татбиқ этишдан бошланади. Зеро, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2001 йил 4 январда эълон қилинган "Ўзбекистон Республикаси Конституциясини ўрганишни ташкил этиш тўғрисида"ги фармойиши ҳам демократия йўлида улкан бир қадам қўйиш учун катта туртки бўлди [2]. Дарҳақиқат, кўп нарса мамлакатда Конституцияни оммавий равишда ўрганиш ҳамда уни ҳаётга татбиқ этишга боғлиқ. Мана шу мақсадда давлатимиз раҳбари Ўзбекистон Конституциясини болалар боғчасидан бошлаб ўргатиш, мактабларда дарслик тарикасида ўқитиш ҳамда олий ўқув юртларида эса махсус дарс сифатида ўрганишни вазифа қилиб қўйди [1].

Мустақиллик туфайли таълим тизимида қатор ютуқлар қўлга киритилганлиги маълум бўлди. Бу ютуқлар Қорақалпоғистонда таълим ислохотлари қай даражада амалга оширилаётганлигидан далолат беради:

Шунингдек, Ўзбекистонда ҳуқуқий демократик давлатни барпо этишнинг илмий-педагогик жиҳатларига доир педагогик фикрлар ҳам шаклланмоқдаки, Т.Қудайбергенова томонидан олиб борилган «Ўрта махсус ўқув юртларида ҳуқуқий таълим самарадорлигини оширишнинг педагогик асослари» мавзусидаги илмий тадқиқот иши шуларнинг бири саналади. Амалга оширилган тадқиқот натижаларига мувофиқ ўрта махсус ўқув юртларида ҳуқуқий таълимнинг самарадорлигини ошириш изчил ва мақсадга мувофиқ ташкил этилсагина, кўзда

тутилган натижаларга эришиш мумкинлигига ишонч ҳосил қилинган. Ўрта махсус ўқув юртлари фаолиятини яхлит ҳолда ўрганиш, мавжуд шарт-шароитлар билан танишиш ушбу таълим муассасалари талабалари ўртасида ҳуқуқий билимларни тарғиб этиш, уларда ҳуқуқий фаолият, кўникма ва малакаларни ҳосил қилиш имкониятларидан фойдаланиш кўйидаги ҳолатларни инobatта олиш асосида таъминланиши мумкин.

Ўрта махсус ўқув юртларида ҳуқуқий таълимни ташкил этишга нисбатан тегишли муассасалар, хусусан, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси, Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим Вазирлиги, Республика ўқув-услугий Маркази, янги турдаги ўқув муассасалари учун педагог кадрларни тайёрлаб берадиган ҳамда ўқув манбалари билан таъминлашга масъул бўлган етакчи педагогика олий ўқув юртлари, ўрта махсус ўқув юртлари фаолиятини мувофиқлаштирувчи Марказ ва бошқа ташкилотлар томонидан бир қатор ижобий ишлар амалга оширилаётганлигига қарамай, бу соҳада ўз ечимини кутаётган айрим муаммолар ҳам мавжуд эканлигини кўрсатади. Шунинг билан ўрта махсус ўқув юртларини малакали ҳуқуқшунос-педагоглар билан таъминлаш, ўқув-методик адабиётлар-ўқув дастури, дарслик, қўлланма, рисола ҳамда методик тавсияномаларни яратиш, янги педагогик техногияларни татбиқ этиш ва шарт-шароитларни яратиш борасида муайян муаммолар мавжуд ва уларни

бартараф этиш зарур эканлигини кўрсатади. Ўрта махсус ўқув юртларида ҳуқуқий таълим самарадорлигини таъминлашга йўналтирилган тадқиқот ишини амалга ошириш, шунингдек, ушбу ўқув муассасаларида амалга оширилаётган ҳуқуқий таълим-тарбия жараёнини кузатиш, тадқиқот иши учун респондент сифатида белгиланган ўқитувчи ва ўқувчилар орасида ижтимоий ҳамда анкета сўровларини ўтказиш, суҳбатлар ташкил этиш, педагогик кузатувни олиб бориш натижасида янги турдаги ўқув муассасаларида амалга оширилаётган ҳуқуқий таълимнинг мавжуд ҳолати, самарадорлик даражаси бугунги кун талабларига жавоб бермаслиги таҳлил қилинган [3].

Ҳозирги даврда ўлкада узлуксиз таълим тизими давом этмоқда. Бу илмий-техника тараққиёти талаблари даражасига мос таълим самарадорлигини ошириш, шунингдек, шахсга йўналтирилган таълим асосида ақлий ва ахлоқий сифатларни шакллантириш билан боғлиқ.

Доимо тараққиёт сари илгарилаб бораётган бугунги шароитда ҳар қандай хусусий билимлар тезда эскириб қолмоқда. Шунинг учун ўқитиш жараёнидаги стратегик аҳамиятга эга энг муҳим вазифа ўқувчи-талабаларда янги билимларни қабул қилиш ва уни фол ишлата олиш кўникмаларини шакллантириш ҳисобланади. Узлуксиз таълимнинг яна бир хусусияти унинг интегратив сифатларга эгаллиги.

Адабиётлар

1. Қаримов И.А.. Конституция тўғрисида. –Тошкент: 2001, 153 – б.
2. Ўзбекистон Республикасининг конституциявий ҳуқуқи. –Тошкент: ТДЮИ, 2005.
3. Кудайбергенова Т. Ўрта махсус ўқув юртларида ҳуқуқий таълим самарадорлигини оширишнинг педагогик асослари: Пед.фан.ном. дис.... Автореф. – Т.: ТДПУ, 2005. 21- б.

РЕЗЮМЕ

Мақолада Қорақалпоғистонда мустақиллик йилларида педагогик фикрларнинг ҳуқуқий таълим самарадорлигини ривожлантиришга таъсири кўрсатилади. Шунингдек, таълим ва фан соҳасидаги асосий муаммолар хусусида сўз юритилади. Олимларнинг билдирган фикр-мулоҳазалари, баъзи муаммолар, шунингдек, ундан мазкур фаннинг келажаги тўғрисида қимматли маълумотлар ўрин олган. Ундан педагогика фани билан қизиққан соҳа мутахассислари қимматли материаллар олишлари мумкин.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются вопросы, связанные с изучением влияния педагогической мысли на повышение эффективности обучения юридическому образованию. Также рассматриваются основные проблемы в сфере образования и науки. В статье представлены ценные мнения и взгляды учёных о будущем педагогической мысли. Статья может быть использована специалистами в сфере педагогической науки.

SUMMARY

The article deals with the problems, connected with the study of influence of pedagogical ideas on increasing the effectiveness of teaching juridical sciences. The main issues in the spheres of education and science have also been investigated. The author presents valuable points of view and opinions of the prominent scientists about the future of Pedagogics. The materials of the article can be used by the specialists in Pedagogics.

AKSONOMETRIK PROYEKSIYALARNI O'QITISHDA SIFAT VA SAMARADORLIKKA ERISHISH OMILLARI

A.N.Valiyev - dotsent

S.Mardov - magistrant

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogica unstitutu

B.D. Esboganova – kata o'qituvchi

Ajiniyaz nomidagi Nukus davlat pedagogica unstitutu

Tayanch so'zlar: ortogonal proektsiya, grafik tasvir, texnik rasm, fazoviy tasavvur.

Ключевые слова: ортогональная проекция, графическое описание, технический рисунок, пространственное описание.

Key words: orthogonal projecting, graphic depicting, technical picture, space view.

Mustaqilligimiz tufayli respublikamizning turli hududlarida zavod va fabrikalar, sanoat turidagi korxonalar, ta'mirlash ustaxonalari qurilmoqda. Ularda xizmat qiladigan ishchi, texnik xodimlar va mutaxassislarining asosiy qismi ishlarni chizmalar bo'yicha bajarishadi.

Ma'lumki, har qanday ixtiro qilinayotgan buyumning turli grafik tasvirlari chiziladi, mustahkamligi va chidamliligi faqat uning geometriyasi orqali matematik modellash yo'li bilan aniqlanib, sinovdan o'tkaziladi.

Shuning uchun ham prezidentimiz Islom Karimov taraqqiyot taqdirini ma'naviy jihatdan yetuk odamlar hal qilishini ta'kidlab: *“Texnikaviy bilim, murakkab texnologiyalarni egallash qobiliyati ma'naviy barkamollik bilan, mustaqil tafakkur bilan birga borishi kerak”*[1], deb hisoblaydi.

Chizmachilikka oid bilimlarni muvaffaqiyat bilan egallashning asosiy shartlaridan biri grafik savodxonlik (chizmalar chizish va o'qishni bilish)dir. Chizmalarni o'qish va chizmani chizishni bilishning asosi chizmachilikda har bir narsaning shartli ravishda soddalashtirib tasvirlanishini mukammal egallashdan iborat.

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgach iqtisodiy, siyosiy sohalarida tub o'zgarishlar amalga oshirilgani kabi ta'lim va tarbiyada islohotlar *“Ta'lim to'g'risida”*gi Qonun, *“Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”* asosida amalga oshirildi *“...Bunda asosiy e'tibor didaktik ta'limga, ya'ni ta'lim maqsadi, mazmuni,*

vazifalari, nazariyasi, metodlari, prinsiplari, vositalari, shakllari, dars turlari masalalariga qaratiladi”[2].

Yuqorida keltirilgan qonuniy asoslarga tayangan holda chizmachilik fanini ta'limning barcha bosqichlarida sifatli o'qitishga qaratilgan me'yoriy hujjatlar ishlab chiqildi va u hayotga tatbiq qilinmoqda.

Matematika aql gimnastikasi bo'lsa, chizmachilik fani o'quvchi va talabalarning fazoviy tasavvuri va tafakkurini rivojlantirishda boshqa fanlarga nisbatan salmoqli o'ringa ega.

O'quvchilarning fazoviy tasavvurini shakllantirish va rivojlantirish chizmachilik fanining eng asosiy vazifalaridan biridir. Chunki uch o'lchamli fazodagi buyumlarni ikki o'lchamli tekislikda tasvirlash yoki berilgan tasvir orqali buyumning shakli-shamoyilini ko'z oldiga keltirish kishidan kuchli fazoviy tasavvurni talab qiladi.

Idrok qilingan narsalarni ko'z oldiga keltirish tasavvur bo'lib, bu narsalarni tuzilishi, tarkibiy qismlarini hayolan tahlil qilish, u bilan *“muloqot”*dab o'lish tafakkur bo'ladi.

Nomzodlik dissertatsiyalari, ilmiy nazariy, ilmiy metodik maqolalar, konferensiya materiallarida o'quvchi va talabalarning fazoviy tasavvurini shakllantirish va rivojlantirishga qaratilgan bir qancha ilmiy tadqiqot ishlari qilingan. Masalan, S.Sayidalievning tadqiqotida fazoviy tasavvurning psixologik jihatdan 24ta turi ko'rsatib o'tilgan [3]. Ammo unda proyeksion chizmachilikka oid material berilmagan.

N.Yodgorovning ilmiy ishlarida ham o'quvchilarning fazoviy tasavvurini rivojlantirishga qaratilgan fikr va tavsiyalar